

Listy Włodzimierza Zajączkowskiego do Hadży Seraji Szapszała

Maria Emilia Zajączkowska-Łopatto

Związek Karaimów Polskich

Włodzimierz Zajączkowski's letters to Seraya Shapshal

Summary: Włodzimierz Zajączkowski (1914–1982), who prior to WWII was a graduate student in the Chair of the Muslim East at the Jagiellonian University, returned in the autumn of 1946 to Cracow in order to continue his studies and complete his Ph.D. thesis on the Gagauz Turks. He exchanged letters with Seraya Shapshal (1873–1961), the spiritual leader of the Karaims and an Orientalist, who was one of his mentors both in life and in his academic career. These letters, written in Russian in the years 1947–1958, are at present stored in the Wróblewski Library of the Lithuanian Academy of Science in Vilnius. They are published in a Polish translation together with a short biographical and bibliographical essay.

The letters concerned the restoration and development of Oriental Studies in Cracow, Warsaw and Wrocław. W. Zajączkowski informed S. Shapshal on scholarly events in Poland, the progress he was making in his own studies, as well as the materials he was going to publish. He consulted Shapshal, a native speaker of Crimean Karaim and a specialist in Crimean Karaim popular literature, on linguistic issues. He also asked for help in obtaining foreign publications not available in Poland, especially those published in U.S.S.R., and sent Shapshal Polish books and scientific journals. We also find in the letters some information on the social life of the Karaims in Poland and W. Zajączkowski's contacts with family and friends.

Keywords: Włodzimierz Zajączkowski, Seraya Shapshal, Turkish studies, Oriental studies, Karaims

W Dziale Rękopisów w Bibliotece Wróblewskich Litewskiej Akademii Nauk w Wilnie (Lietuvos Mokslų Akademijos Vrublevskių Biblioteka) w Wilnie w zbiorze F-143, pod nr 718 przechowywana jest korespondencja Włodzimierza Zajączkowskiego do Hadży Seraji Szapszała. Składa się na nią 10 listów napisanych w Krakowie w latach 1947–1958 oraz jedna kartka pocztowa wysłana z Warny¹.

Listy te, pisane w języku rosyjskim, zostały przeze mnie przetłumaczone na język polski. Wyłania się z nich obraz powojennej odbudowy i rozwoju orientalistyki w Krakowie, Warszawie i Wrocławiu. W. Zajączkowski bardzo dokładnie opisuje w nich nowe wydawnictwa, prosi o przesłanie nowych publikacji uczonych radzieckich, niedostępnych w końcu lat czterdziestych na rynku polskim. Stara się być poinformowanym, pomaga innym zaspokoić ich głód książek, opisuje zniszczenia wojenne w księgozbiorach zarówno prywatnych, jak i uniwersyteckich.

Postać adresata, hachana Hadży Seraji Szapszała, została już szczegółowo omówiona przy okazji publikacji skierowanej do niego korespondencji Ananiasza Zajączkowskiego, stąd w tym krótkim wstępie do listów skoncentruję się na osobie ich nadawcy.

Autor listów to przyszedłszy profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, turkolog, badacz folkloru Gagauzów i innych ludów tureckich, w owym czasie świeży „repatriant”, próbujący z pomocą swego dawnego profesora i mentora odnaleźć się w nowej rzeczywistości. Kolejne jego życia, w których nie brakowało dramatycznych zdarzeń, podobne były do losów wielu innych przedstawicieli tego pokolenia. Włodzimierz Zajączkowski przyszedł na świat 21 lipca 1914 r. w Wilnie jako pierworodny syn Józefa Awii (1884–1966) i Nadziei ze Szpakowskich (1894–1945), w szanowanej, tradycyjnej rodzinie Karaimów trockich.

W 1933 r. ukończył Państwowe Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta i postanowił, zgodnie ze swoimi zainteresowaniami i za zgodą ojca, prezesa gminy karaimskiej w Trokach (1929–1931), złożyć dokumenty na studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, w Katedrze Wschodu Muzułmańskiego, kierowanej przez profesora dr Tadeusza Kowalskiego. Poszedł w ten sposób w ślady Ananiasza Zajączkowskiego², również ucznia Kowalskiego,

---

¹ W tym miejscu pragnę podziękować Panu Dyrektorowi Sigitasovi Narbutasovi i pracownikom Biblioteki za okazaną mi zyczliwość i pomoc oraz wyrażenie zgody na opublikowanie tej korespondencji tak ważnej dla opracowania naukowej spuścizny W. Zajączkowskiego.

² Ananiasz Zajączkowski i ojciec Włodzimierza, Józef Awia, byli stryjecznymi braćmi.

a w owym czasie kierownika Seminarium Turkologicznego w nowo powstałym Instytucie Orientalistycznym Uniwersytetu Warszawskiego³. „Dokumenty Włodzimierza Zajązkowskiego odesłałem do Krakowa. Prof. Kowalski obiecał zająć się jak najzyczliwiej” – pisze A. Zajązkowski z Warszawy do Seraji Szapszała w Wilnie w liście datowanym 17 września 1933 r.⁴

Już w 1936 r., czyli na rok przed uzyskaniem magisterium, W. Zajązkowski zostaje zatrudniony w macierzystej katedrze jako asystent. W ten sposób staje się urzędnikiem państwowym, co będzie miało wpływ na jego dalsze losy. Jednocześnie studiuje także historię i w rok po uzyskaniu magisterium z turkologii na podstawie pracy „Zapożyczenia arabskie i perskie w języku zachodniokaraïmskim” otrzymuje na Wydziale Historycznym drugi tytuł magistra, składając pracę pod tytułem „Chan tatarski Krym Girej i Polska”. Jeszcze przed wybuchem wojny za radą profesora Kowalskiego zaczyna zbierać materiały do pracy doktorskiej, która ma być poświęcona Gagauzom, żyjącej na Bałkanach grupie etnicznej pochodzenia tureckiego.

Wybuch II wojny światowej zastał go w Wilnie. „Włodek – jak Pan Profesor zresztą już wie – ma dobrą posadę w gimnazjum (ok. 500 litów miesięcznie).” – informował A. Zajązkowski T. Kowalskiego w liście datowanym 29 września 1940 r.⁵ Podjął pracę jako nauczyciel historii w szkole średniej⁶. W 1944 r. pracował w III Gimnazjum Męskim w Wilnie z polskim językiem wykładowym⁷.

W czasie wojny zacieśniły się jego kontakty z Hadżą Serają Szapszałem (1873–1961), hachanem karaïmskim i uznanym orientalistą. Możemy przypuszczać, że

---

³ J. Tyszkiewicz, *Początki seminarium turkologicznego prof. Ananiasza Zajązkowskiego: 1933–1936*, „Almanach Karaïmski” 2014, nr 3, s. 107–11; T. Majda, *Ananiasz Zajązkowski 1903–1970*, [w:] Baraniewski W., Tygielski W., Wróblewski A. K. (red.), *Portrety Uczonych. Profesorowie Uniwersytetu Warszawskiego po 1945*, Warszawa 2016, s. 536–547.

⁴ *Listy Ananiasza Zajązkowskiego do Seraji Szapszała*, „Almanach Karaïmski” 2013, nr 2, list nr 31, s. 120. Zob. też M. Pawelec, *Listy do Wilna. Seraja Szapszał jako korespondent Ananiasza Zajązkowskiego*, tamże, s. 19–36; U. Wróblewska, *Działalność kulturalno-oświatowa Karaïmów w Drugiej Rzeczypospolitej*, Białystok 2015, s. 103–104, 107.

⁵ T. Majda (red.), *Urzeczeni Orientem. Listy Ananiasza Zajązkowskiego do Tadeusza Kowalskiego*, Warszawa 2013, s. 115.

⁶ Na łamach miejscowej gazety opublikował notatkę o akcji edukacyjnej wśród nauczycieli szkoły, w której pracował: *Praca kulturalna w VIII szkole średniej*, „Prawda Wileńska”, wydanie z 31 I 1941, s. 5 (BLAN F143–1599).

⁷ „Prawda Wileńska”, wydanie z 15 X 1944, s. 4.

w gronie słuchaczy wykładów na temat dziejów Karaimów, wygłaszanych przez S. Szapszała na przełomie lat 1941 i 1942⁸ znajdował się także W. Zajączkowski.

6 grudnia 1944 r. W. Zajączkowski został aresztowany przez NKWD Litewskiej SSR. Warto w tym miejscu wspomnieć, że wkrótce potem podobny los spotkał jego młodszego brata, Romualda oraz Izaaka Zajączkowskiego (1889–1945), adwokata, przed wojną prezesa gminy karaimskiej w Wilnie⁹.

W celu przeprowadzenia dalszych przesłuchań W. Zajączkowski został przekazany do łagru ludowego komisariatu spraw wewnętrznych ZSRR. 23 listopada 1945 r. trafił do Workutłagu (*Воркутлаг, Воркутинский исправительно-трудовой лагерь*)¹⁰. W sprawie karnej o sygnaturze P–4522 został 9 kwietnia 1946 r. oskarżony o to, że aresztowany przez gestapo w lutym 1942 r. pod zarzutem sprzyjania sowietom, zeznawał o znanych sobie komunistach i został zwerbowany do współpracy pod pseudonimem „Z”, co stanowiło przestępstwo określone w artykule 58-1a¹¹ kodeksu karnego RFSRR.

Już w lutym 1946 r., na wieść o aresztowaniu profesor Kowalski wraz z Ananiaszem Zajączkowskim rozpoczęli akcję ratunkową, starając się zdobyć dla W. Zajączkowskiego przydział repatriacyjny, aby sprowadzić go do Polski. Interweniowali w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, w biurze do spraw repatriacji¹².

5 kwietnia 1946 r. zapadła decyzja o zwolnieniu W. Zajączkowskiego z braku dowodów przestępstwa, zatwierdzona w dniu 9 kwietnia 1946 r. przez Archangielski Oddział Ministerstwa Spraw Wewnętrznych¹³. „O Włodzimierzu Z[ajączkowskim] miałem wiadomość od osoby, kt[óra] przyjechała z Wil[na]. Napisał do ojca, że wraca «czwartym transportem». Ojciec więc czeka na niego,

⁸ *Urzeczeni Orientem*, op. cit. s. 175; S. Pilecki, *Chłopiec z Leśnik. Dziennik lat 1939–1945*, Wrocław 2009, s. 183; tenże *Karaimskie życie rodzinne, społeczne i religijne okresu międzywojennego*, [w:] B. Machul-Telus (red.), *Karaimi*, Warszawa 2012, s. 47.

⁹ S. Pilecki, op. cit. s. 356. O Izaaku Zajączkowskim zob. też M. E. Zajączkowska-Łopatto, *Obowiązek i ofiara. Życie i działalność mecenasa Izaaka Zajączkowskiego*, „Awazymyz” 2015, nr 1 (46), s. 4–8.

¹⁰ Informacja z Litewskiego Archiwum Specjalnego (Lietuvos Ypatingasis Archyvas) z 5 września 2005 r., archiwum prywatne Tamary Firkowicz-Zajączkowskiej, Wilno.

¹¹ Artykuł 58 kodeksu karnego Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej, który wszedł w życie 25 lutego 1927 r., składał się z 14 paragrafów. Pierwszy z nich, definiujący działalność kontrrewolucyjną, został 8 czerwca 1934 r. uzupełniony o listę punktów precyzujących rozumienie paragrafu. Punkt 1a dotyczył zdrady ZSRR, za co przewidywano karę śmierci przez rozstrzelanie lub karę 10 lat więzienia oraz w obu wypadkach konfiskatę majątku.

¹² *Urzeczeni Orientem*, op. cit., s. 218.

¹³ Informacja z Litewskiego Archiwum Specjalnego, op. cit.

potem mają razem przyjechać do kraju.¹⁴ – pisał do Kowalskiego A. Zajączkowski 1 sierpnia 1946 r. Niedługo potem W. Zajączkowski zawiadomił telegraficznie Kowalskiego, że pod koniec sierpnia przyjedzie wreszcie do Krakowa¹⁵.

Dzięki poparciu Kowalskiego, podówczas sekretarza generalnego Polskiej Akademii Umiejętności, znalazł początkowo zatrudnienie w Akademii na stanowisku urzędniczym. Jednocześnie pracował naukowo, starając się nadrobić czas stracony przez wojnę. Zajmował się tematyką karaimską: ekscerpował materiał do słownika języka karaimskiego, którego wydanie planował Kowalski, publikował biografie, artykuły leksykograficzne, recenzje prac na temat historii Turcji. Uważany obserwator ruchu wydawniczego, szczególną uwagę poświęcał bibliografii.

Jednocześnie kontynuował przerwana przez wybuch wojny pracę nad rozprawą doktorską „Turcy-Gagauzowie – historia, język, etnografia”. Śmierć Kowalskiego 5 maja 1948 r. stanowiła dlań ciężki cios, nie przerwała jednak jego kariery naukowej. W czerwcu 1949 r. uzyskał stopień doktora, a w listopadzie tegoż roku został zatrudniony na etacie starszego asystenta w Katedrze Filologii Orientalnej UJ. W 1953 r. uzyskał stopień adiunkta, a po dwóch latach – docenta. Nominację na profesora nadzwyczajnego otrzymał w 1969 r., a zwyczajnego – 22 X 1980 r. Od 1973 r. do śmierci w 1982 r. kierował Zakładem Turkologii w Instytucie Filologii Orientalnej UJ.

Listy obejmują okres od lutego 1947 (kilka miesięcy po przyjeździe W. Zajączkowskiego do Krakowa) do jesieni 1958 r., z kilkuletnią przerwą¹⁶. Wydaje się, że bezpośredni asumpt do rozpoczęcia wymiany korespondencji dała sprawa uznania przez władze radzieckie stopnia doktorskiego uzyskanego przez S. Szapszała przed wojną na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. S. Szapszał był absolwentem Uniwersytetu Petersburskiego, gdzie po ukończeniu studiów w 1899 r. został zatrudniony jako asystent w katedrze literatury tureckiej Instytutu Języków Wschodnich, a następnie wysłany do Persji dla badań nad językiem perskim i azerskim, lecz poświęcił się karierze dyplomatycznej. W latach 1909–1918 był lektorem języka tureckiego na Uniwersytecie

¹⁴ *Urzeczeni Orientem*, op. cit. s. 215.

¹⁵ E. Tryjarski, *Restoration of Oriental Studies in Poland after the World War II as Reflected in Five Letters by Tadeusz Kowalski*, „Studia Turcologica Cracoviensia” 1998, nr 5, Kraków, s. 280.

¹⁶ W. Zajączkowski, jak tylko podróże prywatne do ZSRR stały się możliwe, pojechał w 1955 r. do Wilna, aby spotkać się ze swoim ojcem oraz S. Szapszałem.

w Petersburgu i opublikował kilka prac naukowych, stopień doktora uzyskał jednak dopiero po przyjeździe do Polski w 1930 r., gdy przyznano mu go na podstawie pracy *Kırım Karai Türkleri*, wydanej w Stambule w 1928 r. Po wojnie znalazł się w trudnej sytuacji materialnej i podejmował próby znalezienia zatrudnienia jako pracownik naukowy, co dałoby mu z jednej strony źródło utrzymania, z drugiej zaś zapewniło możliwość zajmowania się problematyką karaimską i swoją własną kolekcją orientaliów i caraimików, przejętą przez władze sowieckie. O pomoc w uzyskaniu stosownego potwierdzenia od osób, które mogłyby zaświadczyć fakt posiadania przezeń stopnia doktora, S. Szapszał poprosił W. Zajączkowskiego, a ten zwrócił się do M. Lewickiego i takie zaświadczenie uzyskał (list nr 1). Co ciekawe, obawiał się zwrócić do T. Kowalskiego ze względu na jego „skrupulatność”. Z listu nr 4 dowiadujemy się jednak, że także prof. Kowalski wystawił zaświadczenie. Ostatecznie dokument dotarł do Wilna (list nr 2) i na tej podstawie Szapszał został zatrudniony w Instytucie Historii i Prawa Akademii Nauk Litewskiej SSR jako młodszy pracownik naukowy. Dopiero po weryfikacji w Głównej Komisji Kwalifikacyjnej dla Pracowników Nauki w Moskwie w 1955 r. otrzymał stopień doktora nauk (odpowiednik doktora habilitowanego) i stanowisko starszego pracownika naukowego¹⁷.

Pozostałe listy nie odnoszą się już do spraw dotyczących Szapszała, lecz do działalności naukowej W. Zajączkowskiego i życia orientalistycznego w Polsce. W. Zajączkowski informuje o sytuacji polskiej orientalistyki w pierwszych powojennych latach: o przyjazdach uczonych ze Lwowa: prof. Jerzego Kuryłowicza, dr Mariana Lewickiego, powrocie z wojny dr Tadeusza Lewickiego, o kolejnych zjazdach Polskiego Towarzystwa Orientalistycznego i Jubileuszu Polskiej Akademii Umiejętności, o zmianach kadrowych, które nastąpiły po wielkiej stracie, jaką poniosła orientalistyka z powodu zgonu prof. Tadeusza Kowalskiego.

Ważne miejsce w korespondencji zajmują kwestie uzyskania dostępu do publikacji. Wyłania się z nich obraz trudności, na jakie napotykali pracownicy polskiej nauki w tym względzie, i ich prób z jednej strony zdobycia nowych wydawnictw oraz uzupełnienia utraconych wskutek wojny zbiorów z drugiej. Malowniczym przykładem tych zabiegów są pertraktacje w sprawie wymiany publikacji z radzieckim turkologiem, prof. Gordlewskim (listy nr 6, 7, 8). Listy W. Zajączkowskiego do S. Szapszała stanowią cenne źródło informacji o pierwszych latach

---

¹⁷ M. Pawelec, *Seraja Szapszał i jego wkład w polską orientalistykę*, „Awazymyz” 2012, nr 1 (34), s. 5; tegoż, *Niezapomniane spotkania*, tamże, s. 9–10; A. Niekricz, *Mądrość i dobro świata*, tamże, s. 14–15; M. Pawelec, *Listy do Wilna. Seraja Szapszał jako korespondent Ananiasza Zajączkowskiego*, „Almanach Karaimski” 2013, nr 2, s. 30–31.

odbudowy polskiej orientalistyki, jak też o zainteresowaniach naukowych krawkowskiego turkologa, szczególnie w zakresie karaimoznawstwa.

Znajdujemy w nich także informacje o powojennym życiu rodzinnym i społecznym Karaimów – przesiedleńców ze swoich historycznych siedlisk w Trokach, Wilnie, Haliczu i Łucku. Są one dość ogólnikowe, wiele z nich jest przekazywanych nie wprost. Nie ma w tym nic niezwykłego, gdy uświadomimy sobie, w jakich czasach listy zostały napisane. W. Zajązkowski nie opisuje więc dokładnie podejmowanych przez A. Zajązkowskiego starań o reaktywowanie Karaimskiego Związku Religijnego i zaznacza jedynie istnienie innego poglądu na formę tej reaktywacji, którego orędownikiem był R. Abkowicz (list nr 4). Przedwojenny hazzan w Łucku i Wilnie nie rozumiał, czy też nie chciał zrozumieć, że pojaltański porządek prawny w Polsce nie przewidywał życia religijnego. A. Zajązkowski dążył do jak najszybszego wznowienia działalności KZR jako organu reprezentującego ludność karaimską zamieszkałą w Polsce, żywiąc jednocześnie wciąż nadzieję na przyjazd S. Szapszała. Nie znajdowało to zrozumienia u R. Abkowicza, który uważał siebie za p.o. hachana do czasu przyjazdu Szapszała do Polski i nie przyjmował do wiadomości faktu, że od stworzenie KZR na wzór przedwojenny jest niemożliwe zarówno ze względów formalnych, jak i przede wszystkim politycznych. Ostatecznie akceptację dla działalności społeczno-kulturalnej w ramach KZR uzyskał A. Zajązkowski.

Korespondencja Włodzimierza Zajązkowskiego do Seraji Szapszała, orientalisty do orientalisty i Karaima do Karaima, stanowi istotne źródło informacji o pierwszych latach powojennej odbudowy polskiej orientalistyki i życia społecznego polskich Karaimów.

Publikacje poświęcone Włodzimierzowi Zajązkowskiemu

- Dubiński, A., *Prof. Dr. Włodzimierz Zajązkowski. On the occasion of his 65th birthday. Bibliography of the works of Włodzimierz Zajązkowski*, „Ural-Altische Jahrbücher” 1981, Neue Folge, t. 1, s. 255–269.
- Dubiński, A., *Włodzimierz Zajązkowski in memoriam*, „Przegląd Orientalistyczny” 1983, nr 1–4 (125–128), s. 183–185.
- Godzińska, M., *Włodzimierz Zajązkowski – badacz folkloru ludów tureckich*, „Almanach Karaimski” 2014, nr. 3, s. 37–40.
- Siemieniec-Gołaś, E., *Włodzimierz Zajązkowski (1914–1982)*, „Złota Księga Wydziału Filologicznego”, Kraków 2000, s. 673–675.
- Sulimowicz, A., *Polscy turkolodzy Karaimi. Od przedmiotu do podmiotu badań naukowych*, [w:] Machul-Telus, B. (red.), „Karaimi”, Warszawa 2012, s. 136–140.
- Tryjarski, E., *O Profesorze Włodzimierzu Zajązkowskim i wspólnej z nim podróży do Jerozolimy*, „Przegląd Orientalistyczny” 2001, nr 3–4 (198–199), s. 260–265.

LISTY

Nr 1

Kraków 17 II 1947

Wielce Szanowny i Drogi Adonieniu¹⁸,

Wysłałem dzisiaj listem poleconym zaświadczenie potwierdzające, że na podstawie przedstawionej w 1930 r. dysertacji pt. „Kyrym karaj tiurkleri” w Instytucie Dalekiego Wschodu Uniwersytetu Lwowskiego otrzymał Pan stopień doktora filozofii języków orientalnych.

Proszę mi wybaczyć moje długie milczenie, ale niesprzyjające okoliczności nie pozwalały mi na napisanie do Pana choćby kilku słów. Teraz jestem już mniej więcej normalnie urządzony, więc mogę wreszcie uczynić zadość wymogom grzeczności.

Zapewne wie już Pan, że pracuję przy sprzedaży książek w Polskiej Akademii Umiejętności (razem z Marią Władysławowną Kotwicz)¹⁹ oprócz tego zajmuję się zbieraniem materiału leksykograficznego do słownika karaimskiego. Przede wszystkim wykorzystuję halickie przekłady Pisma Św[iętego], których komplet znajduje się u prof. Kowalskiego²⁰.

Nie zwróciłem się w Pańskiej sprawie do prof. Kowalskiego znając jego skrupulatność.

¹⁸ Adonieniu (z hebr. *adonenu* – ‘nasz pan’) – tytuł używany przez Karaimów w stosunku do S. Szapszała jako hachana karaimskiego.

¹⁹ Maria Kotwiczówna (1897–1978), córka prof. dr. Władysława Kotwicza i jego najbliższa współpracownica, bibliografka i archiwistka. Po „repatriacji” w 1945 r. do Krakowa była kierowniczką referatu wymiany zagranicznej wydawnictw PAU.

²⁰ Prof. dr Tadeusz Kowalski (1889–1948), orientalista, w 1919 r. objął Katedrę Filologii Orientalnej utworzoną na Uniwersytecie Jagiellońskim. Sekretarz generalny Polskiej Akademii Umiejętności od 1939 r. Rękopiśmienne tłumaczenia Pięcioksięgu i ksiąg Pism na język karaimski, sporządzone przez Józefa Mortkowicza (1802–1884), halickiego hazzana i kopistę, przekazał prof. Kowalskiemu uczestnik jego seminarium, przed wojną student medycyny Nowach Szulimowicz (list z 18 X 1943, archiwum prywatne A. Kowalskiej-Lewickiej).

Bardzo dobrze odniósł się do mojej prośby dr Marian Lewicki²¹ (uczeń i asystent prof. Kotwicza²², który miał objąć po nim katedrę). Bez odkładania na dno szuflady spełnił moją prośbę, tak że mogłem wysłać zaświadczenie. Ponieważ to wszystko wymaga, aby *tyjilma*²³, myślę, że pozostanie *entre nous*.

Co do książek, to niestety nie mogę Pana zadowolić, bowiem na wysyłanie książek potrzebne jest pozwolenie Ministerstwa Żeglugi i Handlu Zagranicznego, a takiego pozwolenia osoby prywatne nie otrzymują. Inną przeszkodą przesyłania jest obcy język tekstów azerbejdzańskich, którego tu się nie używa.

28 II i 1 III odbędzie się w Krakowie zjazd orientalistów. Wielu uczonych tej specjalności zmarło, ale mimo wszystko dzięki energii prof. Kowalskiego orientalistyka zaczyna się podnosić. Wyszła I część dysertacji dra T. Lewickiego *Polska i inne państwa u arabskiego geografą XII w. Idrisiego*²⁴, prof. Kowalski opublikował *Relację Ibrahima ibn Jakuba z podróży do krajów słowiańskich...*²⁵. Ukazał się I tom „Myśli Karaïmskiej” z artykułami prof. Kowalskiego *Próba charakterystyki języków tureckich* i prof. A. Zajączkowskiego *O kulturze chazarskiej...*²⁶.

Teraz przygotowuje się II tom „Myśli Karaïmskiej”, do którego ja także przygotowałem coś: 1) *O przysłowia i powiedzeniach Karaïmów trockich*²⁷, 2) *Charakterystyka literackiej działalności A. Mardkowicza*²⁸ i 3) artykuł o legendach i podaniach, zebranych przez bł. p. A.J. Szyszmana²⁹.

²¹ Prof. dr Marian Lewicki (1908–1955), mongolista, altaista, kierownik katedry Filologii Ludów Azji Środkowej UJ.

²² Prof. dr Władysław Kotwicz (1872–1944), mongolista, altaista, od 1924 r. kierownik Katedry Filologii Dalekiego Wschodu Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie i prezes Polskiego Towarzystwa Orientalistycznego.

²³ Karaïm. ‘milczeć’.

²⁴ T. Lewicki, *Polska i kraje sąsiednie w świetle „Księgi Rogera”, geografą arabskiego z XII w. al-Idrisiego. Cz. I (Uwagi ogólne, tekst arabski, tłumaczenia)*, (=Prace Komisji Orientalistycznej nr 34), Kraków 1945.

²⁵ T. Kowalski, *Relacja Ibrahima Ibn Jakuba z podróży do krajów słowiańskich w przekazie al-Bekriego* (= Pomniki dziejowe Polski, seria 2, t. 1). Wydawnictwa Komisji Historycznej. Polska Akademia Umiejętności, t. 84, Kraków 1946.

²⁶ A. Zajączkowski, *O kulturze chazarskiej i jej spadkobiercach*, „Myśl Karaïmska”. Seria Nowa, 1946, t. 1, s. 5–34.

²⁷ W. Zajączkowski, *Przysłowia, powiedzenia i formułki Karaïmów trockich*, „Myśl Karaïmska”. Seria Nowa, 1947, t. 2, s. 53–63.

²⁸ Artykuł pod takim tytułem nie został ostatecznie opublikowany. Zebrane materiały W. Zajączkowski wykorzystał, przygotowując poświęcone Mardkowiczowi hasło do *Polskiego Słownika Biograficznego*.

²⁹ W. Zajączkowski, *Legends i podania karaïmskie*, SPAU 1949, t. L, s. 491–492.

W Krakowie mieszkają Maria Osipowna z Marianką³⁰. Przekazałem im Pańskie pozdrowienia. Bardzo się ucieszyły i prosiły serdecznie podziękować i pokłonić się z całego serca.

Podczas wizyt u Zajączkowskich często wspominamy Pana i wielce szanowaną Wierę Isakowną³¹ oraz wszystkich znajomych. Bardzo tęsknimy za Wami.

Proszę przekazać najserdeczniejsze pozdrowienia Wierze Isakownie z ucałowaniem rączek.

Serdecznie pozdrawiam i ręce Pańskie całuję prosząc o błogosławieństwo, pozostając na zawsze oddany, poważający i kochający Pana
Wołodia

Nr 2

Kraków 27 IV 1947

Wielce Szanowny i Drogi Adonienu,

Serdecznie dziękuję za Pański list z 12. III, który mnie ucieszył, bowiem niepokoiłem się o los mojego listu poleconego. Teraz dowiedziawszy się, że otrzymał go Pan, uspokoiłem się. Bardzo się cieszę, że zaświadczenie w czymś Panu pomoże.

W czasie wakacji od 2 do 17 IV byłem nieobecny w Krakowie. Odwiedzałem Jutkiewiczów³² w Pruszkowie, byłem kilka dni u profesora Zajączkowskiego³³,

³⁰ Maria Zajączkowska (1889–1969), córka Józefa Łopatto, żona mec. Izaaka Zajączkowskiego. Po śmierci męża w marcu 1945 r. „repatriowała” się do Krakowa wraz z córką Marianną (1925–1990), później żoną Zygmunta Abrahamowicza, turkologa.

³¹ Wiera Szapszał (1871–1950), z domu Egiz, żona S. Szapszała.

³² Izajasz Jutkiewicz „Waligóra” (1897–1973), przedsiębiorca w branży papierniczej i jego żona, Nadzieja z Dubińskich (1906–1990) jeszcze przed wojną osiedli w Warszawie. Ich dom w Pruszkowie przy ul. Przemysłowej był przystanią dla Karaimów, którzy tuż przed zakończeniem wojny i po niej zdecydowali się opuścić dawne siedziby.

³³ Prof. dr hab. Ananiasz Zajączkowski (1903–1970), orientalista, twórca warszawskiej turkologii, od 1933 r. kierownik Seminarium Turkologicznego w nowopowstałym Instytucie Orientalistycznym UW. Po wojnie zajął się odbudową studiów orientalistycznych w Warszawie, pełniąc w latach 1946–1950 funkcję dyrektora Instytutu. W latach 1946–1947 mieszkał z żoną, Nadzieją z Jutkiewiczów (1901–1983) i dziećmi: Aleksandrem (1930–1988), Marią Emilią (1939) i Elżbietą Bianą (1944) w Podkowie Leśnej przy ul. Sarniej.

u Szpakowskich (z Łucka)³⁴, widziałem się z rodziną B. J. Szyszmana³⁵. Święta spędziłem w uroczystym nastroju dzięki uprzejmości i gościnności Jutkiewicza i jego rodziny w Pruszkowie, Profesora i innych współbraci. Odbyło się uroczyste nabożeństwo w 1. i ostatni dzień, odprawiał profesor Ananiasz, tak że wszyscy byli wzruszeni i zadowoleni. W Podkowie Leśnej wynajęto osobny dom³⁶ na potrzeby społeczności, do którego przychodzą w niedziele i na święta. Wszyscy mają się nieźle, wszyscy Pana wspominają.

Przy okazji byłem kilka dni także u mojego brata, Romusia³⁷. Prowadzi zakład zegarmistrzowski. Wiedzie mu się nieźle. W ogóle wakacje spędziłem bardzo dobrze, zobaczyłem krewnych i znajomych, którzy długo na mnie czekali.

Po powrocie do domu zabrałem się ponownie do pracy. Wybrałem już 2 100 słów z Psalterza. Teraz opracowuję Przypowieści Salomonowe. Dziękuję bardzo za przysłowie, nie znalazłem go dotychczas. Gdy dostanę korektę, postaram się włączyć je do artykułu³⁸.

Trwają przygotowania do druku XV t. „Rocznika Orientalistycznego”, którego redaktorem został wybrany prof. Kowalski. Jednocześnie jest on prezesem Polskiego Towarzystwa Orientalistycznego, wiceprezesem prof. A. Zajączkowski,

---

³⁴ Zachariasz Szpakowski (1901–1986), urzędnik Izby Skarbowej w Łucku i jego siostra, Alina Robaczewska (1904–1991) z synem Eugeniuszem (1931–2003) przyjechali w styczniu 1944 r. z Łucka do Zielonki pod Warszawą.

³⁵ Borys Jakowlewicz Szyszman (1877–1952), krymski Karaim, wileński przedsiębiorca i kupiec tytoniowy, filantrop. Po wojnie opuścił Wilno z żoną Ireną z d. Kojczu (1882–1978), synem Michałem (1910–2002) i córką Tamarą Szpakowską (1913–2010). Zamieszkali początkowo w Podkowie Leśnej, później w Warszawie.

³⁶ Znajdował się przy ulicy Bukowej 4.

³⁷ Romuald Zajączkowski (1922–1993), młodszy brat Włodzimierza. Po wojnie wraz z przyszlą żoną, Leokadią Łabzak i jej rodziną otrzymali „przydział repatriacyjny” do Krakowa, ale zatrzymali się w Toruniu, który tak im się spodobał, że postanowili się tam osiedlić.

³⁸ Chodzi zapewne o wspomniany we wcześniejszym liście artykuł *Przysłowia, powiedzenia i formułki Karaimów trockich*.

sekretarzem dr M. Lewicki, skarbnikiem ks. prof. A. Klawek³⁹, członkami Zarządu prof. J. Kuryłowicz⁴⁰ i prof. H. Willman-Grabowska⁴¹.

Po ciężkiej zimie zaczęła się u nas wiosna. Wszystko się zazieleniło, ociepliło się, chodzimy już bez płaszczy.

Prof. Kowalski wraz z rodziną przekazuje Panu i Wierze Isakownie serdeczne pozdrowienia.

Adwokat Nowachowicz⁴² z małżonką także przesyła ukłony.

Maria Osipowna z Marianką przesyłają Panu i Wierze Isakownej serdeczne pozdrowienia.

Całuję Pańskie ręce i Wiery Isakowny, pozostają zawsze oddany i szczerze Pana szanujący

Wołodia

Korzystając z uprzejmości mojego współpracownika, ja także przesyłam Panu, wielce szanowny Seraja Markowiczu, najlepsze pozdrowienia z dalekiego Krakowa. Mam nadzieję, że niedługo być może zobaczymy się z Panem. Często wspominam obojga Państwa i tę serdeczność, którą mi okazywaliście.

Zawsze oddana Panu

M. Kotwicz

Serdeczne pozdrowienia dla Wiery Isakowny.

³⁹ Ksiądz prof. dr teologii Aleksy Klawek (1890–1969), bibliista i orientalista asyriolog, kierownik Zakładu Nauk Biblijnych na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, po wojnie dziekan Wydziału Teologicznego UJ.

⁴⁰ Prof. dr hab. Jerzy Kuryłowicz (1895–1978), językoznawca, indoeuropeista i semitolog, 1929–1939 profesor językoznawstwa ogólnego na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, w latach 1948–1965 kierownik Katedry Językoznawstwa Ogólnego UJ.

⁴¹ Prof. dr hab. Helena Willman-Grabowska (1870–1957), indolog, iranista, religioznawca, pierwsza kobieta wykładowca i profesor (mianowana w 1928 r.) w historii Uniwersytetu Jagiellońskiego, kierowała Katedrą Sanskrytu i Filologii Indyjskiej. Jesienią 1947 r. usunięta z uczelni i przeniesiona na emeryturę. W latach 1948–1952 przewodnicząca Komisji Orientalistycznej PAU.

⁴² Zachariasz Nowachowicz (1883–1960), dr prawa, adwokat, działacz społeczny i prezes gminy karaïmskiej w Haliczu. Jego żona, Sabina z Samuelowiczów (1885–1960), nauczycielka, była animatorką życia kulturalnego i społecznego, prezeską Koła Pań Karaïmskich w Haliczu. Wiosną 1944 r. Nowachowiczowie wyjechali z Halicza do Krakowa (zamieszkali przy ul. Ariańskiej 6 m. 7), a następnie osiedli w Chrzanowie, gdzie Zachariasz prowadził kancelarię notarialną.

Nr 3

Kraków 7 XI 1947

Wielce Szanowny Adonieniu,

Już dawno miałem napisać do Pana o swoim życiu, ale wciąż rozmaite przeszkody nie pozwalały mi zrealizować tego postanowienia. Teraz wreszcie znalazłem chwilę, aby napisać do Pana ten list. Dzięki Bogu jestem żywy i zdrowy. Pracuję jak dawniej w Akademii Umiejętności przy rozsyłaniu książek – wydawnictw Akademii, pod kierownictwem Marii Władysławowny Kotwicz, po obiedzie [zaś] przygotowuję materiał leksykograficzny do słownika karaimskiego – wybrałem już słowa z ksiąg: Psalmów, Przypowieści Salomona, Rut, Eklezjasty, Estery, Daniela. Do tej pory wybrałem ok. 3 000 słów. Oprócz tego zajmuję się moją pracą doktorską o Gagauzach. Jak Pan już wie, wszystkie moje notatki przepadły w czasie wojny, tak że trzeba wszystko odtwarzać na nowo. Tak więc praca pomału posuwa się naprzód. Od czasu do czasu bywam u Marii Osipowny i Marianny, gdzie często wspominamy wszystkich znajomych i krewnych. To jedyny dom oprócz prof. Kowalskiego, w którym zawsze można przyjemnie spędzić czas.

W połowie listopada czekamy na powrót z Turcji prof. Kowalskiego, który przysłał mi 2 kartki pocztowe ze Stambułu.

Powrócił do Krakowa dr T. Lewicki⁴³ (arabista), tak że zebrali się tutaj wybitni orientaliści. Marian Lewicki prowadzi wykłady o napisach starotureckich.

Drukuje się XV tom „Rocznika Orientalistycznego”, w którym znajdzie się artykuł prof. Kowalskiego *Les Turcs dans le Šah-name*, prof. Kotwicza z mongolistyki, także M. Lewickiego, prof. A. Zajączkowskiego *Remarques concernant les études sémantiques turques*, prof. Kuryłowicza z indologii, prof. Słuszkiewicza⁴⁴ II część studiów ormiańsko-tureckich i in. We Wrocławiu drukuje się monografia śp. prof. Kotwicza o J. Kowalewskim.

---

⁴³ Prof. dr Tadeusz Lewicki (1906–1992), orientalista, arabista, historyk mediewista. Przed wojną związany z Uniwersytetem Jana Kazimierza we Lwowie, w czasie wojny jeniec oflagu Murnau i żołnierz II Korpusu. W 1947 r. przyjechał do Krakowa, gdzie w 1948 objął po T. Kowalskim, swoim teściu, Katedrę Filologii Orientalnej i kierował nią do przejścia na emeryturę w 1976 r.

⁴⁴ Prof. dr Eugeniusz Słuszkiewicz (1901–1981), językoznawca, indolog, armenista, pracował na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, a następnie został mianowany kierownikiem Katedry Filologii Indyjskiej UW.

Prof. Willman-Grabowska od 1 stycznia przechodzi na emeryturę. Nie wiadomo, kto ją zastąpi, czy prof. Kuryłowicz⁴⁵, czy też Słuszkiewicz.

Niestety, nie otrzymujemy niczego z ZSRR, a tam wychodzi mnóstwo książek orientalistycznych. Posłałem Pańskie studia azerbejdżańskie akad[emikowi] Gordlewskiemu⁴⁶ (został wybrany akademikiem z okazji 70-lecia urodzin). Ale nie otrzymałem od niego wiadomości. Interesuje mnie jego praca o Seldżukach⁴⁷. Oprócz tego niejaki Kononow⁴⁸ wydał w Akademii Nauk ZSRR *Turecką gramatykę*. Dla nas jest ona niedostępna. W ogóle bardzo trudno o literaturę.

Jeśli to Panu nie sprawi kłopotu, prosiłbym o wiadomości o tym, co pozostawił bl. p. r[ibbi] ⁴⁹ Józef Łobanos⁵⁰ z przekładów Mickiewicza. Czy to prawda, że jest przekład *Pana Tadeusza*? Interesuje mnie to dlatego, że może uda mi się przygotować artykuł o karaimskich przekładach Mickiewicza. Byłbym bardzo wdzięczny za tę informację.

Prof. A. Zajączkowski oddał do redakcji *Słownika Biograficznego* artykuł o Ezrze⁵¹ – lekarzu Jana Kazimierza oraz o A. Firkowiczu (Hadży-Babie)⁵². Może uda mi się umieścić artykuł o Bogusławie Firkowiczu⁵³.

Serdecznie pozdrawiam i ręce całuję czcigodnej Wierze Isakownie.

Pańskie ręce całuję i proszę o błogosławieństwo.

Oddany

Władimir

⁴⁵ 14 XI 1947 r. Senat UJ powołał prof. dr Jerzego Kuryłowicza na stanowisko kierownika Katedry Filologii Indyjskiej UJ.

⁴⁶ Władimir Aleksandrowicz Gordlewskij (1876–1956), radziecki turkolog, autor licznych prac z zakresu języka, literatury, folkloru i historii Turcji. W latach 1938–1956 kierownik działu języka i literatury krajów Bliskiego Wschodu Instytutu Wschodoznawstwa Akademii Nauk ZSRR.

⁴⁷ Chodzi o monografię *Gosudarstvo Sel'dżukidov v Maloj Azii*, wydaną w Moskwie w 1941 r., o której jest mowa w także dalej, w liście nr 6.

⁴⁸ Andriej Nikołajewicz Kononow (1906–1986), radziecki lingwista, turkolog, od 1934 r. wykładowca języka tureckiego, a od 1949 kierownik katedry filologii tureckiej na Wydziale Wschodnim Uniwersytetu w Leningradzie. A.N. Kononow przygotował i wydał kilka opracowań gramatyki tureckiej: *Grammatika sovremennogo tureckogo ęzyka* (współaut. H. Dżewdet-zade), wyd. 1934, *Grammatika tureckogo ęzyka*, 1948, *Grammatika sovremennogo tureckogo literaturnogo ęzyka*, wyd. 1956.

⁴⁹ Ribbi – tytuł używany w stosunku do osoby posiadającej wykształcenie religijne, duchownego karaimskiego.

⁵⁰ Józef Łobanos (1878–1947), duchowny karaimski, hazzan w Wilnie i Łucku, poeta.

⁵¹ A. Zajączkowski, *Ezra ben Nisan (Nisanowicz)*, PSB, 1948, t. 6, z. 29, s. 333.

⁵² A. Zajączkowski, *Firkowicz, Abraham syn Samuela*, PSB, 1948, t. 6, z. 30, s. 472–473.

⁵³ W. Zajączkowski, *Firkowicz, Bogusław*, PSB, 1948, t. 6, z. 30, s. 473–474.

Nr 4

Kraków 3 I 1948

Wielce Szanowny i Czcigodny Adonieniu,

Serdecznie Panu dziękuję za Pański drogi list, w którym otrzymałem wiele interesujących wiadomości. Ferie z okazji Bożego Narodzenia spędziłem u brata w Toruniu. W drodze powrotnej zajechałem do Jutkiewiczów w Pruszkowie, gdzie przy gościnnym stole piliśmy Pańskie zdrowie. Była tam także Tatiana Jakowlewna Szpakowska⁵⁴, która wszystkich wspominała. Drugiego dnia odwiedziłem w Warszawie prof. A. Zajączkowskiego, który po 3-letniej poniewierce otrzymał własne mieszkanie, niewielkie, co prawda, ale przytulne, gdzie może żyć i spokojnie pracować⁵⁵. Wszyscy są bardzo zdumieni nietaktownymi postępkami R[ibbi] Rafała⁵⁶, a Ministerstwo po prostu nie chce go znać ani widzieć, mówią, że nawet gdyby wszyscy go wybrali, to Departament w żadnym wypadku go nie zatwierdzi. Najgorzej, że prof. Ananiasz [Zajączkowski] kategorycznie odmawia przyjęcia stanowiska Prezesa, tak więc sytuacja organizacji przedstawia się bardzo smutno. W dużym stopniu winna jest temu sama społeczność, która nie uznała za stosowne powstrzymać zbyt energicznych poczynań podejmowanych przez R[ibbi] Rafała i nijak nie starała

---

⁵⁴ Tatiana Szpakowska (1879–1957), urodzona w Trokach, po wojnie mieszkała z córką, Zofią, i zięciem, Szymonem Nowickim z Łucka, w Warszawie.

⁵⁵ Przed wojną A. Zajączkowski mieszkał z rodziną na Starym Mieście przy ul. Brzozowej 12. Podczas Powstania, po upadku Starego Miasta 2 września 1944 r. zostali stamtąd wypędzeni i trafili do obozu przejściowego w Pruszkowie. Następnie z schroniska RGO w Milanówku przenieśli się do wynajętego pokoju przy ul. Podgórznej. Kolejne adresy zamieszkania to ul. Emaus i ul. Gnieźnieńska w Krakowie oraz ul. Borsucza i ul. Sarnia w Podkowie Leśnej pod Warszawą. Wreszcie w październiku 1947 r. przenieśli się do Warszawy, do dwupokojowego mieszkania w domu Spółdzielni Profesorów UW przy ul. Sewerynow 6.

⁵⁶ Rafał Abkowicz (1896–1992), hazzan w Trokach (1919–1920), od 1929 r. w Łucku, w 1939 r. w Wilnie. Po wojnie wyjechał wraz z żoną Natalią z Firkowiczów i dwoma synami na Dolny Śląsk do Otmuchowa, gdzie już przebywali zdemobilizowani dwaj starsi synowie. Ostatecznie osiadł we Wrocławiu, gdzie zorganizował w mieszkaniu dom modlitwy. Oponent prof. A. Zajączkowskiego, inaczej wyobrażał sobie przyszłość Karaimów w powojennej Polsce. Por. *Listy Ananiasza Zajączkowskiego do Seraji Szapszała*, „Almanach Karaimski” 2013, nr 2, s. 158–160; Abkowicz, M., *Karaimskie życie społeczne w Polsce po 1945 roku*, [w:] Machul-Telus B., Karaimi, Warszawa 2012, s. 185–187.

się powściągnąć go w nieprzemyślanych działaniach. Żal po prostu całej do tej pory wykonanej pracy. Cała konstrukcja tak troskliwie budowana upadnie za jednym zamachem i potem będzie trudno ją ponownie stworzyć. My wszyscy, którzy rozumiemy tę sytuację, cierpimy z całej duszy, ale nie możemy opanować zawieruchy, tym bardziej, że wiele osób odnosi się do tego obojętnie. Mimo wszystko nie tracimy nadziei, że może jakoś tę sprawę da się naprawić. W takich ciężkich chwilach bardzo silnie odczuwamy brak Pańskiego wielkiego autorytetu, który przywołałby wszystkich do porządku.

Bardzo Panu dziękuję za trudy poniesione w związku z wysyłką do mnie książek, które otrzymałem punktualnie. Słownik sprzedałem prof. Słuszkiewiczowi, który prosił przekazać Panu serdeczne pozdrowienia. Co zaś do Pańskich „Tekstów azerbejdzańskich”⁵⁷ przy najbliższej okazji postaram się wysłać do Pana 3 egzemplarze. Bardzo się uradowałem wiadomością, że drukuje Pan artykuł o monetach. Niecierpliwie będę czekał na odbitkę Pańskiej pracy. Prof. Kowalski otrzymał list Pański i był uprzejmy przygotować zaświadczenie, które dołączam do tego listu. Ponieważ zmieniły się warunki, powstał zamiar zamiany tytułu „Myśli Karaimskiej” na „Przegląd Orientalistyczny”, charakter czasopisma nie zmieni się, a zyska ono szerszy zasięg.

„Rocznik Orientalistyczny” drukuje się i powinien być gotów do lipca br., czyli na XXI Międzynarodowy Kongres Orientalistów w Paryżu. Komisja Orientalistyczna rozwija się dobrze. W grudniu odbyło się posiedzenie z wykładami ks. prof. Klawka *O etymologii imienia Maria*⁵⁸ i dr T. Lewickiego *O grodziszczu Sutaska* u Idrisiego⁵⁹. Na 10 stycznia wyznaczono następne posiedzenie z wykładem dr T. Lewickiego *O państwie Wiślan-Chorwatów w opisie al-Masʿudi*⁶⁰ oraz dr M. Lewickiego o języku mongolskim w chińskiej transkrypcji XIV w. Najprawdopodobniej to prof. Kuryłowicz zacznie wykłady zamiast prof. Wilman-Grabowskiej, która odchodzi na emeryturę.

⁵⁷ Chodzi o *Próby literatury ludowej Turków z Azerbejdżanu perskiego*, Prace Komisji Orientalistycznej PAU nr 18, Kraków 1935.

⁵⁸ A. Klawek, *Etymologia imienia Maria*, „Polonia Sacra” 1948, nr 1, t. I, z. 2, s. 176–184.

⁵⁹ T. Lewicki, *Ze studiów nad toponomastyką Rusi w dziele geografa arabskiego al-Idrisiego (XII w.)*. *Sutaska – Syciaska, SPAU 1947, t. 48, nr 10, s. 402–407. Rec. W. Zajączkowski, PO 1954, nr 2 (10), s. 183.

⁶⁰ T. Lewicki, *Państwo Wiślan-Chorwatów w opisie al-Masʿudi*²ego, SPAU 1948, t. 49, nr 1, s. 24–34. Rec. W. Zajączkowski. PO 1954, nr 2 (10), s. 183.

Maria Władysławowna dziękuje za wiadomości o jej domu i cieszy się, że opiekują się nim Łopatto⁶¹.

Całuję Pańskie ręce i Wiery Isakowny i proszę o Pańskie błogosławieństwo

Serdecznie oddany

Wołodia

Nr 5

Kraków 16 III 1948

Wielce Szanowny Adonienu,

Wczoraj otrzymałem wysłane przez Pana czasopisma „K[araj] A[wazy]”, za które składam serdeczne słowa wdzięczności, ponieważ tutaj nigdzie nie mogłem znaleźć nr 11. Do kompletu brakuje mi jeszcze nr 9 i wtedy chciałbym oddać [całość] do oprawy. Nawet u rodziny bł. p. Mardkowicza⁶², u której kupiłem nr 1–8, 10 i 12, nie zostały nr 9 i 11 i dlatego pozwoliłem sobie niepokoić Pana i nadal proszę, może uda się gdziekolwiek znaleźć nr 9, może u szammasza J. Poziemskiego⁶³ albo u Ułłu Hazzana w Trokach⁶⁴. Będę Panu bardzo zobowiązany.

Moje życie toczy się po dawnemu. Teraz na skutek choroby prof. Kowalskiego praca o Gagauzach zatrzymała się, ponieważ nie mogę niepokoić chorego Profesora problemami, które wydają mi się zbyt skomplikowane. Może Bóg da, że prof. Kowalski niedługo wyzdrowieje i będę mógł ukończyć swoją pracę.

Pewnie otrzymał Pan już zaproszenie Komitetu Jubileuszowego ku czci prof. Kowalskiego i jego 60-lecia. Mam zaszczyt być członkiem tego Komitetu⁶⁵.

---

⁶¹ Chodzi najprawdopodobniej o domek w Czarnym Borze, w którym w czasie wojny mieszkał prof. W. Kotwicz z córką i gdzie zmarł. Aleksy Łopatto (1891–1968) i jego żona Wanda jeszcze przed wojną wybudowali w tej miejscowości dom, w którym mieszkali do wyjazdu do Wrocławia w 1966 r.

⁶² Aleksander Mardkowicz (1875–1944), z zawodu notariusz, karaïmski pisarz i wydawca z Łucka.

⁶³ Jakub Szymon Poziemski (1879–1956) syn Józefa, szammasz kienesy w Wilnie.

⁶⁴ Szymon (Szemaja) Firkowicz (1898–1982), od 1920 r. hazzan w Trokach, działacz społeczny, poeta i pisarz karaïmski.

⁶⁵ Komitet Organizacyjny pod patronatem Prezesa Polskiej Akademii Umiejętności, prof. dr Kazimierza Nitscha w składzie: przewodniczący prof. dr Ananiasz Zajązkowski, sekretarz dr Marian Lewicki, członkowie: prof. dr Witold Jabłoński, ks. prof. dr Aleksy Klawek, dr Tadeusz Lewicki, prof. dr Helena Willman-Grabowska,

Do Księgi Pamiątkowej przygotowuję bibliografię prof. Kowalskiego, a oprócz tego chciałbym zamieścić tam karaimski sennik, w skład którego wejdzie 180 objaśnień snów według rękopisu z Poniewieża. Czekamy i na Pański artykuł, który z przyjemnością zamieścimy w Księdze. Myślę, że napisze Pan w jęz. rosyjskim, a my przetłumaczymy na polski. Pożądanym by było napisać na maszynie do pisania, aby nie było wątpliwości, jak przeczytać jakieś słowo.

Interesuje mnie spis oryginalnych utworów i przekładów bł. p. ribbi J. Łobanosa. Chciałbym zamieścić o nim wspomnienie w „Myśli Karaimskiej”. Oprócz tego w bieżącym roku przypada 150 rocznica urodzin A. Mickiewicza (24 XII 1798) i dlatego chciałbym przygotować artykuł o karaimskich przekładach Mickiewicza. Może Pan wie czy obok przekładów Sz. Firkowicza i prof. A. Zajączkowskiego (7 sonetów krymskich) oraz *Alpuhary* [przełożonej przez] A. Mardkowicza istnieją także przekłady bł. p. J. Łobanosa? Chciałbym znać chociaż nazwy utworów. Czy w całości przetłumaczył *Pana Tadeusza*? Byłbym Panu bardzo wdzięczny za odpowiedź na interesujące mnie pytania.

Jeszcze jedna prośba. Jak Pan wie, XIV t. „Rocznika Orientalistycznego” wyszedł w 1939 r. i nie zdążono go rozesłać za granicę. Teraz wiele osób pyta o XIV t. Ponieważ pod Pana opieką pozostała część nakładu, czy mógłby Pan stopniowo posyłać „Rocznik Orientalistyczny” [po] 2 egzemplarze do mnie, a opłaty pocztowe pokryje mój ojciec? Na próbę proszę przysłać za pierwszym razem 2 egz., a jeśli otrzymam pomyślnie, powiadomimy i Pan, jeśli to możliwe, będzie kontynuował wysyłkę. Proszą o to dr M. Lewicki i M. Kotwicz.

Całuję Pańskie i Wiery Isakowny ręce i pozostaję oddany
Włodimir

Nr 6

Kraków 19 XI 1948

Wielce Szanowny i Czcigodny Adonienu,

Od dawna zabieram się do napisania kilku słów do Pana, ale różne przyczyny przeszkadzały mi w wykonaniu tego zamiaru. Dzisiaj odłożyłem wszystko i postanowiłem podzielić się z Panem wiadomościami o uroczystości 75-lecia.

---

mgr Włodzimierz Zajączkowski, ukonstytuował się 1 marca 1948 r. i rozesłał pismo zapraszające do składania artykułów do Księgi. Pismo takie otrzymał m.in. również S. Szapszał. *Księga dla uczczenia pamięci Tadeusza Kowalskiego (1889–1948)* ukazała się w 1953 r. jako XVII tom „Rocznika Orientalistycznego”.

W końcu października odbyła się uroczystość poświęcona jubileuszowi 75-lecia Polskiej Akademii Umiejętności. Przyjechało wiele gości z różnych krajów Europy. Delegacji radzieckiej przewodniczył akad[emik] Grekow⁶⁶, który wygłosił bardzo interesujący wykład, a oprócz niego przybyli m.in. bizantynista prof. Gregoire⁶⁷ z Belgii, Levi della Vida⁶⁸, arabista z Włoch, turkolog Németh⁶⁹ z Budapesztu. Németh po obchodach jubileuszu pozostał jeszcze na 10 dni, aby zaznajomić się z krakowskimi bibliotekami orientalistycznymi; bardzo mu się podobała biblioteka śp. prof. Kotwicza⁷⁰. Prof. Németh wypytywał i o Pana, jak Pan się miewa.

Po zgonie prof. Kowalskiego pełniącym obowiązki profesora w naszej katedrze wyznaczony został dr Tadeusz Lewicki (arabista), zajęcia z turkologii prowadzi Marian Lewicki (altaista – uczeń Kotwicza). W ten sposób w wykładach nie nastąpiła przerwa. Przewodniczącą Komisji Orientalistycznej została wybrana prof. Willman-Grabowska, sekretarzem dr Marian Lewicki. Kończy się druk XV t. „Rocznika Orientalistycznego”, w którym znajdzie się i mój artykuł o karaimskich snach według rękopisu z Poniewieża⁷¹. Oprócz tego na posiedzeniu Komisji Orientalistycznej miałem wykład o litewskich elementach w języku Karaimów z Trok⁷². Jak tylko się ukaże drukiem, nie zwlekając prześlę Panu odbitkę. Na posiedzeniu Komisji Literatury Polskiej mówiłem o przekładach Mickiewicza na język karaimski⁷³. Postaram się także przysłać Panu

---

⁶⁶ Borys Dmitrewicz Grekow (1882–1953), radziecki historyk, autor prac o dziejach dawnej Rusi i Złotej Ordy, profesor uniwersytetów w Moskwie i Petersburgu. W 1947 r. został członkiem Polskiej Akademii Umiejętności.

⁶⁷ Henri Gregoire (1881–1964), belgijski historyk hellenista i bizantynista, pisarz, profesor Uniwersytetu w Brukseli.

⁶⁸ Giorgio Levi della Vida (1886–1967), włoski orientalista, semitysta, historyk religii. W 1939 r. wyjechał do Stanów Zjednoczonych, gdzie spędził wojnę. W 1945 r. powrócił do Włoch, na uniwersytecie w Rzymie wykładał dzieje i kulturę islamu.

⁶⁹ Gyula Németh (1890–1976), węgierski językoznawca, turkolog i altaista. Por. W. Zajączkowski, *Gyula Németh (1890–1976)*, PO 1977, nr 104, s. 367–368.

⁷⁰ W 1964 r. biblioteka W. Kotwicza została przekazana przez M. Kotwiczównę jako wydzielony księgozbiór w darze dla Katedry Filologii Ludów Azji Środkowej Instytutu Orientalistycznego UW. Obecnie znajduje się w Bibliotece Mongolistyki i Tybetologii Wydziału Orientalistycznego UW.

⁷¹ W. Zajączkowski, *Un livre de songes caraimes*, RO 1949, t. 15, s. 339–356.

⁷² W. Zajączkowski, *Zapóżycczenia litewskie w języku Karaimów trockich*, SPAU, 1948, t. XLIX, s. 360–362.

⁷³ W. Zajączkowski, *Przekłady Mickiewicza na język karaimski*, SPAU 1948, t. XLIX, s. 391–392.

odbitkę. Na ostatnim posiedzeniu Komisji Orientalistycznej przedstawiłem pozostałości języka Tatarów⁷⁴. Tak że pomalutku posuwam się do przodu. Niebawem zacznę się drukować księga poświęcona pamięci śp. prof. Kowalskiego. Już otrzymaliśmy ponad 20 artykułów. Mamy nadzieję, że do czerwca będzie gotowa. Po XV „Roczniku Orientalistycznym”, XVI będzie poświęcony pamięci śp. prof. Kotwicza. Było by wielce pożądanym, gdyby mógł Pan przysłać swój artykuł do tego tomu, bo mieliście Panowie bardzo dobre stosunki.

Dobiega końca także druk pracy Kotwicza o Józefie Kowalewskim, mongoliście, widzi więc Pan, że nasza orientalistyka nie próżnuje.

Składam Panu najserdeczniejsze podziękowania za cenny dar, chrestomatię języka tureckiego Dżewdeta⁷⁵. Bardzo mi się przydała dla zajęć z moimi studentami I kursu języka tureckiego, ponieważ jest stosunkowo łatwa. W ostatnim czasie udało mi się nabyć dla mojej biblioteczki kilka cennych książek, przede wszystkim *Słownik kumański* Grønbecha⁷⁶ i inne prace turkologiczne.

Byłbym Panu bardzo wdzięczny, gdyby Pan mógł powiadomić prof. Gordlewskiego, że II tom „Rocznika Tatarskiego”, o który on prosi, jest nie do dostania, może on uprzejmie zgodzi się na zamianę na inne książki orientalistyczne wydane w Polsce (na przykład jakieś wydania Akademii, Mardkowicza, Grzegorzewskiego, Kowalskiego i in.). Mnie interesuje jego praca *Gosudarstvo Sel'dżukidov*.

Paczki z książkami otrzymuję w całości i bez szwanku, a więc jeśli się uda dostać pracę prof. Gordlewskiego, będę bardzo zadowolony.

Często bywam u Marii Osipowny i Marianeczki. Marianna pracuje i uczy się, jeśli wszystko pójdzie dobrze, w przyszłym roku ukończy studia na uniwersytecie.

Serdeczne pozdrowienia proszę przekazać wielce szanownej Wierze Isakownej.

⁷⁴ W. Zajączkowski, *Resztki językowe Tatarów litewskich*, SPAU 1948, t. XLIX, s. 396–400.

⁷⁵ Hikmet Dżewdet-zade (1893–1945), urodzony w Stambule lingwista i historyk literatury. Lektor języka tureckiego w Leningradzkim Instytucie Wschodoznawstwa. Aresztowany w 1937 r. i represjonowany, w 1939 r. został zesłany do łagru w Kansku w Krasnojarskim kraju, gdzie kilka lat później zmarł. Oprócz wspomnianego tu wyboru tekstów pt. *Hrestomatiâ tureckogo âzyka*, wydanego w Leningradzie w 1931, był współautorem (z A.N. Kononowem) gramatyki współczesnego języka tureckiego (wyd. 1934).

⁷⁶ Kaare Grønbech (1901–1957), duński turkolog i mongolista, od 1947 r. profesor Uniwersytetu w Kopenhadze. Tu mowa o jego pracy *Komanisches Wörterbuch. Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus*, wydanej w Kopenhadze w 1942 r.

Całuję Pańskie ręce
i pozostaję szczerze oddany i szanujący Pana
Włodimir

Nr 7

Kraków 6 VII 1949
Wielce Szanowny Adonieniu,

od dawna już zabieram się do napisania do Pana kilku słów, ale ciągle różne przeszkody uniemożliwiały mi realizację tego zamierzenia. W końcu znalazłem chwilę wolnego czasu, żeby napisać do Pana list.

Przede wszystkim spieszę podzielić się z Panem radosną dla mnie nowiną: po wieloletnich staraniach udało mi się osiągnąć stopień doktora filozofii w zakresie orientalistyki. Pracę doktorską napisałem na temat Turków-Gagauzów, szkic historyczno-etnograficzno-lingwistyczny. Zebrałem w niej wszystko, co zostało napisane o historii Gagauzów, a część etnograficzna stanowi próbę porównania wielu cech Gagauzów z folklorem ogólnotureckim. W części lingwistycznej omawiam dialekt Gagauzów i porównuję z anatolijsko-tureckimi dialektami Turcji. Głównym egzaminatorem był prof. Ananiasz Zajączkowski, który egzaminował mnie ze związków ludów tureckich z islamem, z tekstów XIV w. *Burhaneddina koju*, kroniki *Aszyk pasza zade* i *Kysas ul-anbija*. Prof. Kuryłowicz egzaminował z języka arabskiego i perskiego. Prof. Piwarski⁷⁷ pytał z historii. W całości egzamin wypadł pomyślnie, tak że 28 VI odbyła się moja promocja doktorska. Promotorem był prof. Kuryłowicz.

W dniach 4–6 VI we Wrocławiu odbył się IX Zjazd Polskich Orientalistów, w którym wzięli udział wszyscy członkowie PTO. Na posiedzeniach naukowych przedstawiono 23 wykłady, których tematy obejmowały kraje od Chin do Afryki! Wybrano nowe władze Polskiego Towarzystwa Orientalistycznego: prof. A. Zajączkowski – prezes, ks. prof. A. Klawek – wiceprezes, dr Marian

---

⁷⁷ Kazimierz Józef Piwarski (1903–1968), historyk, kierownik katedry Nowożytnej Historii Polski i Powszechnej UJ, w latach 1948–1950 dziekan Wydziału Humanistycznego UJ.

Lewicki – sekretarz, dr Tadeusz Lewicki – skarbnik, członkowie Zarządu: prof. Kuryłowicz i prof. Jabłoński⁷⁸.

Kończy się druk XV tomu „Rocznika Orientalistycznego” o objętości 480 stron. Odbitkę mojego artykułu o karaïmskim senniku wysłałem do Pana przed paroma dniami. Oprócz „Rocznika” wychodzi „Przegląd Orientalistyczny”, 1 egzemplarz posłałem Panu.

W Komisji Orientalistycznej Polskiej Akademii Umiejętności drukuje się *divan* Ka’b ibn Zuhaira – stare arabskie poematy i studia na temat *Šah-name* śp. prof. Kowalskiego⁷⁹.

Zastępcą na katedrze prof. Kowalskiego został dr Tadeusz Lewicki, który jesienią otrzymał stopień docenta. Także habilitacja Mariana Lewickiego już się załatwia, ale w Warszawie, w zakresie filologii mongolskiej. We Wrocławiu zacznie się niebawem druk *Szkiców altajskich*⁸⁰ prof. Kotwicza. To bardzo ważna praca. W ogóle orientalistyka rozwija się.

Byłbym bardzo Panu zobowiązany za informacje, jakie przekłady utworów Puszkina znajdują się w materiałach bł. p. R. Józefa Łobanosa, dobrze było by wiedzieć, co w ogóle przełożył z literatury rosyjskiej.

Czy nie ma żadnej możliwości nabycia *Gosudarstvo Sel’ dżukidov v Maloj Azii* Gordlewskiego?

A poza tym drukowano kiedyś „Polski Biuletyn Orientalistyczny” t. I, czy nie można by gdzieś go odszukać? Mój ojciec z chęcią zgodzi się pokryć wszystkie wydatki.

Często bywam u Marii Osipowny i Marianny. Zawsze wspominamy Pana serdecznie. Także Maria Władysławowna Kotwicz, doktor Marian Lewicki, Władysław Zimnicki⁸¹ zawsze pytają o Pana. Pani Profesorowa Kowalska,

⁷⁸ Witold Jabłoński (1901–1957), sinolog, historyk kultury i religioznawca, od 1947 r. kierownik Katedry Sinologii w Instytucie Orientalistycznym UW.

⁷⁹ Chodzi o wydane pośmiertnie prace T. Kowalskiego: *Le Diwān de Ka’b ibn Zuhair. Édition critique T. Lewicki.* (= Prace Komisji Orientalistycznej PAU nr 38), Kraków 1950 oraz *Studia nad Šah-nāme*, t. I (= Prace Komisji Orientalistycznej PAU nr 39), Kraków 1952, t. II (= Prace Komisji Orientalistycznej PAU nr 40), Kraków 1953.

⁸⁰ W. Kotwicz, *Studia nad językami altajskimi*, wydał M. Lewicki, RO 1951, t. XVI, s. 1–317.

⁸¹ Władysław Zimnicki (1897–1979), turkolog, lektor języka tureckiego na Uniwersytecie we Wrocławiu, od 1949 r. lektor–adiunkt, od 1951 r. docent w Instytucie Filologii Orientalnej UJ.

Hanka i Kazik⁸² proszą przekazać Panu i Wierze Isakownie najserdeczniejsze pozdrowienia.

Całuję Pańskie ręce. Proszę przekazać moje wyrazy najgłębszej czci Wierze Isakownej.

Pozostaję oddany, głęboko szanujący Pana i życzący wiele zdrowia
Władimir

Nr 8

Kraków 1 X 1949

Wielce Szanowny Adonieniu,

bardzo dziękuję Panu za list i serdeczne życzenia, które są dla mnie bardzo cenne. Zawsze marzyłem o pracy naukowej i obecnie moje pragnienia spełniają się, bowiem mam możliwość pracy w mojej ulubionej dziedzinie.

Napisałem prof. Ananiaszowi o Pańskim artykule, otrzymałem go z prośbą o odesłanie go Panu, bowiem trudno umieścić w jakimś czasopiśmie z powodu Pańskiej nieobecności. Dołączam więc do mego listu Pański rękopis.

Dziękuję Panu serdecznie za starania związane z kupieniem dla mnie książek. Prace prof. Millera udało mi się otrzymać i już napisałem o nich recenzję do „Kwartalnika Historycznego”⁸³. Byłbym Panu niezwykle wdzięczny, gdyby udało się Panu dostać Gordlewskiego *Gosudarstvo Sel’ dżukidov*. Wydaje mi się, że prof. Gordlewskij poszukiwał „Rocznika Tatarskiego” t. II w zamian za swoją pracę. Jestem gotów wysłać mu swój egzemplarz „Rocznika Tatarskiego”, aby otrzymać „Seldżukidów”. Jeśli to jest niemożliwe, to może jest jakiś inny sposób?

---

⁸² Zofia Kowalska (1890–1975), wdowa po T. Kowalskim oraz jej dzieci: Anna Kowalska-Lewicka (1920–2009), etnograf, żona T. Lewickiego i Kazimierz Antoni Kowalski (1925–2007), zoolog, paleontolog, profesor UJ. Przed wojną kilkakrotnie odwiedzali Troki i Wilno.

⁸³ Anatolij Filipowicz Miller (1901–1973), orientalista radziecki, autor prac z zakresu historii Turcji i Azji Centralnej oraz stosunków międzynarodowych na Bałkanach. W. Zajączkowski opublikował w „Kwartalniku Historycznym” 1949, nr 57, s. 274–275 recenzje prac Millera: *Kratkaja istorija Turcii*, wyd. 1948 oraz *Očerki nowejšej istorii Turcii*, Moskwa – Leningrad 1948.

Potrzebną Panu książkę Gumowskiego⁸⁴ *Numizmatyka litewska* wysłałem na Pańskie nazwisko.

Niedługo będziemy rozsyłać XV t. „Rocznika Orientalistycznego”. Mam nadzieję, że otrzyma go Pan. Tom wygląda solidnie.

U nas życie toczy się normalnie. Profesorowa Kowalska z rodziną, Maria Osipowna z Marianną, Maria Władysławowna, dr Marian Lewicki, Władysław Zimnicki serdecznie Panu dziękują za pamięć i proszą o przekazanie Panu swoich serdecznych pozdrowień.

Całuję Pańskie ręce i Wiery Isakowny

Oddany i szczerze Pana szanujący

Władimir

Nr 9

Kraków 12 VI 1950

Wielce Szanowny Adonieniu,

od dawna zabieram się do napisania listu do Pana, ale ciągle coś mi w tym przeszkadzało. Przede wszystkim proszę przyjąć moje serdeczne wyrazy współczucia z powodu śmierci Niezapomnianej i Wielce Czcigodnej Wiery Isakowny. Pamięć o niej pozostanie na zawsze żywa w naszych sercach.

Bardzo Panu dziękuję za pokonanie trudności związanych z wysyłaniem książek Tichomirowa *Drevenerusskie goroda*⁸⁵ i Afanasija Nikitina *Hożdenie za tri morá*⁸⁶. Pierwszą książkę przekazałem profesorowi Mikuckiemu⁸⁷, który

⁸⁴ Marian Gumowski (1881–1974), historyk, numizmatyk, profesor UJ. Tu mowa o jego pracy *Numizmatyka litewska wieków średnich: wykłady w semestrze letnim 1919*. Nakł. Towarzystwa Numizmatycznego, Kraków 1920.

⁸⁵ Chodzi o pierwsze wydanie Tihomirov, M.N., *Drevenerusskie goroda*, „Učënye zapiski Moskovskogo Gosudarstvennogo Universiteta im. M. V. Lomonosova”, nr 99, Moskwa 1946.

⁸⁶ Relacja z podróży rosyjskiego kupca z Tweru, Afanasija Nikitina (zm. 1474/75) z podróży do Persji i Indii oraz drogi powrotnej, wzdłuż wybrzeża Afryki (Somali), przez Maskat i Turcję. Po raz pierwszy wydana drukiem w 1821 r., miała wiele wydań, nie jest jasne, o które z nich chodzi w tym wypadku.

⁸⁷ Sylwiusz Mikucki (1898–1983), prawnik i historyk, kierownik Katedry Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii UJ. Wydał *Studia nad najdawniejszą dyplomatyką ruską*, „Pamiętnik Słowiański” 1952, 3, s. 106–146.

interesuje się średniowieczną historią Rusi. Bardzo się ucieszył. Nikitina *Hożdenie* udało mi się kupić w Warszawie, tak że mam 2 egzemplarze.

Przy okazji proszę o wybaczenie mi nowej śmiałości, ale już dłuższy czas szukam I t. pracy prof. N. A. Smirnowa *Rossia i Turcia v XVI – XVII vv.* wydanie Państwowego Uniwersytetu Moskiewskiego, Učenyje Zapiski wypusk 94, Moskva 1946. Byłbym Panu bardzo wdzięczny, jeśli mógłby Pan pomóc mi w zdobyciu I tomu tej pracy. II tom udało mi się przypadkowo otrzymać, ale bez I tomu praca traci całą wartość.

W dniach 27–29 maja odbył się w Warszawie X Zjazd Polskich Orientalistów. Pierwszy dzień był przeznaczony na wykłady o organizacji poszczególnych gałęzi orientalistyki (8 wykładów), a przez następne dwa dni wysłuchaliśmy 12 wykładów na tematy naukowe. W czasie Zjazdu zwiedziliśmy Wystawę Książki Orientalnej i chińskiej drewnianej ksylografii. Zobaczyliśmy wiele interesujących przedmiotów. Ogólnie nastrój był bardzo dobry i Zjazd udał się całkowicie.

Jednocześnie posyłam Panu odbitki ostatnich moich artykułów, między innymi o tureckich pisarzach⁸⁸ z nowego numeru „Przeglądu Orientalistycznego”, który ukazał się podczas Zjazdu.

U mnie wszystko w porządku. Pracuję jak dawniej. Drukuje się praca śp. prof. Kowalskiego „Šah-name”.

Czy mógłby Pan mi przysłać spis utworów rosyjskich poetów przetłumaczonych na język karaimski przez bł. p. J. Łobanosa? Chciałbym napisać artykuł na temat: karaimskie przekłady literatury rosyjskiej.

Pozostaję głęboko Pana szanujący

Całuję mocno Pańskie ręce

Oddany

Włodimir

Nr 10

Kraków 23 II 1958

Wielce Szanowny Adonieniu,

Proszę mi wybaczyć, że niepokoję Pana, ale nie mając innego wyjścia, zdecydowałem się zwrócić do Pana. Otrzymałem pewną ilość pieśni z Krymu,

---

⁸⁸ W. Zajązkowski, *Prozaicy nowej Turcji*, PO 1950, nr 2, s. 67–72.

które chciałbym wydać⁸⁹, ale napotkałem wiele niezrozumiałych dla mnie słów, o wyjaśnienie których bardzo proszę. Oto spis tych słów:⁹⁰

- 1.⁹¹ nè tũjũ kalyr ne bakla.
2. tir'aki olmuš bu syčan.
3. ânyçar aga ona tahryk
4. azbarymda kok tana
5. èlimde altyn kogum.
6. anavu kyrnyn [1] appidžan
[2] čippiim.
7. gozčikleryn humry gozy.
8. salačyk dedykleri
9. ũzu gozy syrdan dilil
10. ort' jazmany bojdan boũnces.
11. ben aramadym sarysyn el'ler doũncas.
12. šu erler sizyn ola. dyregi ũzun ola
13. Aj balam, balam, balam, odaman balam.
14. humry gozli, ũmran bašly,
15. togerek ũzli, čygyryk gozli
16. kana sutli, âlpu betli.
17. ũmri ũvalak. čak âlpak.
18. Akmedžitnyn kyzlary byr byrinden orteke
19. Eski-kyrymmnyn kyzlary pahynlyktan kan sier.
20. Èj analyk analyk. [dopisek S. Szapszała ołówkiem:] Oj matuški, matuški!
['oj, maticzki, maticzki!']
21. Aladža fistan al balakta.
22. Istanbulnyn kyzlary byri byrinden suvuruk baš.
23. Karasuvnun kyzlary byri byrini jaqtıra.
24. byr oluqšyz oguz dyr. [dopisek S. Szapszała ołówkiem:] Byk bez odnogo
stojla ['byk bez jednej zagrody']
25. Jerde bitken koguz dir. [dopisek S. Szapszała ołówkiem]: Koguz? rastuſij
na zemle ['Koguz? rosnący na ziemi']
[ž3] varyloč.

⁸⁹ Był to rękopiśmienny zbiór pieśni przekazany przez E. Bezekowicza, z pochodzenia Karaima trockiego. W. Zajączkowski opublikował je w „Roczniku Orientalistycznym” (*Z poezji ludowej tatarsko-karaimskiej na Krymie*, RO 1961, t. XXIV, z. 2, s. 119–147).

⁹⁰ W oryginale listu zapisano je cyrylicą. W niniejszej edycji zastosowano transliterację według standardu przyjętego przez Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Zob. <http://sjp.pwn.pl/zasady/307-76-A-Transliteracja-wspolczesnego-alfabetu-rosyjskiego;629696.html> [Dostęp: 06.12.2016].

⁹¹ Numeracja dopisana ołówkiem przez S. Szapszała.

26. akar solaknynn baly.
 27. kogurčin tabuhly dostym
 dympyldaj. [dopisek S. Szapszała ołówkiem:] pripev posle pesni [‘refren po piosence’]
 28. azmaq ile tēzmek ile
 29. alkan direm kazma ile
 30. uzundur sebynyn daly [między wersami dopisek S. Szapszała ołówkiem:] sel’binin [dopisek S. Szapszała ołówkiem:] dlinnā stebel’ topol’ā [‘długi pień topoli’]
 32. ešitmez kyzlaryn èli [nad ś w wyrazie ešitmez poprawka S. Szapszała ołówkiem:] t
 31. top-top olyp kelyr kyzlar.
 32. tūšinmeden sioz berdym ajgidy āšlyk.
 33. tērèn kuūga taš atsam čyngyrday kètèr. [poniżej dopisek S. ołówkiem]: Esli v głubokij kolodec ā brošu kamen’, to po[nieczytelne]t s tresk[om?] [‘jeśli do głębokiej studni wrzucę kamień, [poleci?] z grzechot[em]’]
 354. opsem humrular gibi
 365. bir gemym var ben koj verdym ankine-ankine
 37. bazirganlar toškaj urar dankine,
 38. èm hafislik èm kurbetlik
 39. ne hoš olur aman asistannyn ušagy
 40. karylgač kajda varasyn, kanatynman er sazyp.
 41. ak kaftanym yrmasy, bojnyn burup durmačy
 42. ben garyby ākmačy.
 43. čykkaj idy gozleryn jarmy goredžek.
 44. ār uūdan uānmyš gozleri mahmur [podkreślenie S. Szapszała ołówkiem]
 45. benim byr èfendym var ūzleri samur [podkreślenie S. Szapszała ołówkiem]
 46. kōktè taparlandy dahnyn dumany.
 47. apakajga arpa èkmek, kyzlara inžyr.
 48. talak olup ketè-èkèn ālan dun’ā.

Będę Panu bardzo wdzięczny jeśli znajdzie Pan czas na objaśnienie wszystkich tych wypisanych przeze mnie zdań i poszczególnych wyrażań.

Tylko Pan jest jedynym człowiekiem, który może mi pomóc, ponieważ nie ma już specjalistów od języka krymskiego. [Passus zakreślony przez S. Szapszała ołówkiem na marginesie]

Moje życie toczy się normalnie. Pracuję jak do tej pory. Od 24 IX do 9 XI byłem w Bułgarii, gdzie badałem we wsiach gagauskich ich język i życie.

W Warnie spotkałem się z rodziną Kalfa. Prosili, by przekazać Panu serdeczne pozdrowienia. Pan Kalfa choruje na serce, nie wychodzi z domu. Jego małżonka pracuje jako lekarz. Ich córka, Dina, jest już dorosła, ukończyła

wyższe studia, jest inżynierem chemikiem. Wyszła za mąż za pułkownika armii bułgarskiej, który wykłada w Wyższej Akademii Wojskowej w Sofii.

Marianna Abrahamowicz przebywa na stypendium w Londynie, gdzie doskonali znajomość języka angielskiego i literatury. Maria Osipowna zajmuje się wychowaniem wnuka⁹². W rodzinie prof. Kowalskiego także wszystko dobrze.

Niecierpliwie będę czekał na odpowiedź.

Bardzo Panu dziękuję i przepraszam.

Ręce Pańskie całuję i proszę o Pańskie błogosławieństwo

Serdecznie oddany

Władimir

Nr II

[Kartka pocztowa]

Warna 28 X 1958

Przesyłam serdeczne pozdrowienia ze słowami prawdziwego szacunku z Bułgarii, gdzie badam język i folklor Gagauzów.

Bardzo dziękuję za list i wyjaśnienie krymskich słów.

Z głębokim poważaniem

W. Zajączkowski

Bibliografia

PO = Przegląd Orientalistyczny

PSB = Polski Słownik Biograficzny

RO = Rocznik Orientalistyczny

SPAU = Sprawozdania z posiedzeń i czynności Polskiej Akademii Umiejętności

Abkowicz, M., Sulimowicz, A., *Karaj jollary – Karaïmskie drogi. Karaïmi w dawnej fotografii*, Wrocław 2010.

Abkowicz, M., *Karaïmskie życie społeczne w Polsce po 1945 roku*, [w:] Machul-Telus B., *Karaïmi*, Warszawa 2012, s. 180–205.

⁹² Michał (ur. 1953), syn Marianny i Zygmunta Abrahamowiczów.

- Biogramy uczonych polskich. Materiały o życiu i działalności członków AU w Krakowie, TNW, PAU, PAN.* Cz. I. Nauki społeczne. Zeszyt 3. Opracowali Śródka A., Szczawiński P., Wrocław 1985, s. 94–97.
- Dubiński, A., *Prof. Dr. Włodzimierz Zajączkowski, On the occasion of his 65th birthday. Bibliography of the works of Włodzimierz Zajączkowski*, „Ural-Altäische Jahrbücher” 1981, Neue Folge, t. 1, s. 255–269.
- Dubiński, A., *Włodzimierz Zajączkowski in memoriam*, PO 1983, 1–4 (125–128) s. 183–185.
- Dubiński, A., *Szymona Firkowicza twórczość literacka w języku karaimskim*, PO 1993, 3–4 (167–168), s. 204–210.
- Grzybek, S., *Śp. ks. prof. Aleksy Klawek (1890–1969)*, „Ruch Biblijny” 1970, 23, s. 263.
- Godzińska, M., *Włodzimierz Zajączkowski – badacz folkloru ludów tureckich*, „Almanach Karaimski” 2014, nr. 3, s. 37–40.
- Górski, T., *Nekrolog [A. Klawek]*, „Życie i Myśl” 1970, nr 4, s. 147–148.
- Kałużyński, S., *Marian Lewicki (15 VIII 1908 – 13 XI 1955)*, PO 1956, nr 3 (19), s. 299–312.
- Kałużyński, S., *Władysław Kotwicz na stulecie urodzin*, PO 1972, nr 2 (82), s. 103–114.
- Kałużyński, S., *Marian Lewicki (na 25-lecie śmierci)*, PO 1980, nr 4 (116), s. 364–366.
- Kozłowska M., przy współpracy J. Tulisowa, *Katalog księgozbioru Profesora Władysława Kotwicza. Cz. 1. Numery inwentarzowe 1–800*, „Collectanea Orientalia”, 3 (19), Warszawa 2015.
- Lewicki, M., *Władysław Kotwicz (20.II.1872–3.X.1944)*, RO 1953, 16, s. XI–XXIX.
- Listy Ananiasza Zajączkowskiego do Seraji Szapszała*, „Almanach Karaimski” 2013, nr 2, s. 65–163.
- Łoza, S. (red.), *Czy wiesz kto to jest?*, Warszawa 1938 (reprint 1984).
- Majda, T. (red.), *Urzeczeni Orientem. Listy Ananiasza Zajączkowskiego do Tadeusza Kowalskiego*, Warszawa 2013.
- Majda, T., *Ananiasz Zajączkowski 1903–1970*, [w:] Baraniewski W., Tygielski W., Wróblewski A. K. (red.), *Portrety Uczonych. Profesorowie Uniwersytetu Warszawskiego po 1945*, Warszawa 2016, s. 536–547.
- Niekricz, A., *Mądrość i dobro świata*, „Awazymyz” 2012, nr 1 (34), s. 14–15.
- Pawelec, M., *Seraja Szapszał i jego wkład w polską orientalistykę*, „Awazymyz” 2012, nr 1 (34), s. 4–8.
- Pawelec, M., *Niezapomniane spotkania*, tamże, s. 9–10.
- Pawelec, M., *Listy do Wilna. Seraja Szapszał jako korespondent Ananiasza Zajączkowskiego*, „Almanach Karaimski” 2013, nr 2, s. 19–36.
- Pilecki, S., *Chłopiec z Leśnik. Dziennik lat 1939–1945*, Wrocław 2009.
- Pilecki, S., *Karaimskie życie rodzinne, społeczne i religijne okresu międzywojennego*, [w:] Machul-Telus B. (red.), *Karaimi*, Warszawa 2012, s. 34–52.
- Prohorov, A. M. (red.), *Sovetskij Ėnciklopedičeskij Slovar’*, wyd. IV, Moskwa 1987.
- Siemieniec-Gołaś, E., *Tadeusz Kowalski (1889–1948)*, „Studia Turcologica Cracoviensia” 1998, t. 5, s. 91–111.
- Siemieniec-Gołaś, E., *Włodzimierz Zajączkowski (1914–1982)*, [w:] *Złota Księga Wydziału Filologicznego*, Michalik, J., Walecki, W. (red.), Kraków 2000, s. 673–675.
- Smoczyński, W. (red.), *Kurylowicz Memorial Volume, Part One*, Kraków 1995.

- Sulimowicz, A., *Polscy turkolodzy Karaimi. Od przedmiotu do podmiotu badań naukowych*, [w:] Machul-Telus B. (red.), *Karaimi*, Warszawa 2012, s. 136–140.
- Sulimowicz, A., *Listy do Łucka. Aleksander Mardkowicz jako adresat korespondencji Ananiasza Zajączkowskiego*, „*Almanach Karaimski*” 2013, t. 2, s. 37–60.
- Sulimowicz, A., *Działalność społeczna i edukacyjna Kola Pań Karaimskich w Haliczu*, „*Almanach Karaimski*” 2015, t. 4, s. 79–100.
- Tadeusz Kowalski 1889–1948. *Materiały z Posiedzenia Naukowego PAU w dniu 19 czerwca 1998 r.*, „*W służbie nauki*” 1999, 4, Kraków 1999.
- Tryjarski, E., *Studia turkologiczne Władysława Kotwicza (1872–1944)*, „*Nauka Polska*” 1973, nr 2, s. 139–145.
- Tryjarski, E., *Eugeniusz Słuszkiewicz – najwybitniejszy armenista polski (1901–1981)*, PO 1983, nr 1–4, s. 11–19.
- Tryjarski, E., *O Profesorze Włodzimierzu Zajączkowskim i wspólnej z nim podróży do Jerozolimy*, PO 2001, nr 3–4 (198–199), s. 260–265.
- Tryjarski, E., *Restoration of Oriental Studies in Poland after the World War II as Reflected in Five Letters by Tadeusz Kowalski*, „*Studia Turcologica Cracoviensia*” 1998, nr 5, s. 267–285.
- Tulisow, J., *Władysław Kotwicz*, „*Hemispheres*” 1986, 2, s. 199–215.
- Tulisow, J. (red.), *In the heart of Mongolia. 100th Anniversary of W. Kotwicz's Expedition to Mongolia in 1912*, Kraków 2012.
- Tyszkiewicz, J., *Początki seminarium turkologicznego prof. Ananiasza Zajączkowskiego: 1933–1936*, „*Almanach Karaimski*” 2014, t. 3, s. 107–118.
- Wróblewska, U., *Działalność kulturalno-oświatowa Karaimów w Drugiej Rzeczypospolitej*, Białystok 2015.
- Zajączkowska-Łopatto, M. E., *Działalność zawodowa i społeczna Karaimów trockich w Warszawie w XX wieku*, [w:] Bairašauskaitė, T., Kobeckaitė, H., Miškinienė G. (red.), *Orientas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos visuomenės tradicijoje: Tototriai ir Karaimai. Orient in the social tradition of the Grand Duchy of Lithuania: Tatars and Karaims. Orient w tradycji społeczeństwa Wielkiego Księstwa Litewskiego: Tatarzy i Karaimi*, Wilno 2008, s. 299–309.
- Zajączkowska-Łopatto, M. E., *Obowiązek i ofiara. Życie i działalność mecenasa Izaaka Zajączkowskiego*, „*Awazymyz*” 2015, nr 1 (46), s. 4–8.
- Zajączkowski, A., *Tadeusz Kowalski i jego prace orientalistyczne (21 VI 1889 – 5 V 1948)*, [w:] *Księga dla uczczenia pamięci Tadeusza Kowalskiego (1889–1948)*, RO 1951–1952, t. 17, s. IX–XVI.
- Zajączkowski, A., *Wspomnienie o Marianie Lewickim*, PO 1956, nr 3 (19), s. 291–298.
- Zajączkowski, A., *Kotwicz, Władysław*, PSB, 1969, t. 14, s. 507–50.
- Zajączkowski, W., *Wspomnienie pośmiertne o prof. Władysławie Kotwiczu*, „*Prawda Wiłeńska*” 15 X 1944, s. 5.
- Zajączkowski, W., *Bibliografia Tadeusza Kowalskiego*, [w:] *Księga dla uczczenia pamięci Tadeusza Kowalskiego (1889–1948)*, RO 1951–1952, t. 17, s. XVII–XXXVI.
- Zajączkowski, W., *Pamięci wybitnego orientalisty [M. Lewickiego]*, „*Tygodnik Powszechny*” 1956, nr 1 (544), s. 2.

Zajączkowski, W., *Prof. dr Tadeusz Lewicki*, PO 1971, nr 77, s. 101–102.

Zajączkowski, W., *Bibliographie des travaux de Tadeusz Lewicki*, „Folia Orientalia” 1970, t. 11, s. 7–47.

Zajączkowski, W., *Maria Kotwicz (1897–1978)*, PO 1978, nr 3 (107), s. 30.

Zajączkowski, W., *Władysław Zimnicki (1897–1979)*, „Folia Orientalia” 1979, t. 20, s. 315–316.

